

TECTARI

Memòria d'una expedició

Hi ha en la mitologia *yu'pa*, una contínua al·lusió que manté en la seva simbologia un caràcter dubitatiu, que havia estat tingut com a lloc de salvació per a alguns *owayayos* i *wanapsas* en els primers temps, quan es va esdevenir la inundació apocalíptica. Actualment, es presenta com un espai prohibit, inhòspit i inaccessible, que s'ha d'evitar, per tal de no posar la vida en perill. Ens estem referint al «Tectari», màxima elevació de la serra de Perijá.

Aquest halo de misteri i l'elevat valor simbòlic que el Tectari té en la tradició oral *yu'pa* va ser el detonant que ens va induir a emprendre una expedició fins a aquell lloc per comprendre millor el pensament i les pors creats al seu voltant.

Acompanyat per Jesús Peñaranda i Jairo, guardaparc *yu'pas* de Torimo i Sirapta respectivament, vam emprendre el camí carregant a llocs d'una mula els «corotos» (equipatge) amb provisions per a una setmana.

Vam sortir de Toromo a les 9.30 hores i vam arribar a Manastará a les 16.30 hores, després d'haver passat per les poblacions de Shirimi, Ayajpaina i Kunana.

A Manastará, vam ser ben acollits per les poques famílies que allí vivien des de feia poc temps i totes elles estaven enfeinades en la construcció dels habitatges. És en aquest punt on el riu Negre pren el seu nom per la con-

fluència de les aigües que vénen del Tumuriaja i de l'Atapsi.

Després de descansar a la nit en aquell lloc i deixar la mula, ens vam repartir el pes dels corotos i vam sortir a les 8.00 seguint el riu Atapsi en direcció al Tectari.

Segons sembla i segons el parer de Jesús Peñaranda, només se sap que hagin arribat al Tectari un grup de persones de la Universitat dels Andes a Mèrida, els quals fa uns 8 anys van emprendre una expedició a la muntanya pel mateix lloc per on anàvem nosaltres.

Durant les tres primeres hores de marxa, es podia apreciar la pica o drecera de l'antic camí que conduïa a Colòmbia, practicat pels anomenats «maleteros» (narcotraficants) i abandonat, segons ens van explicar, des que feia uns tres anys es va produir una batalla a ganivetades entre bandes rivals que va acabar amb la vida de molts d'ells.

A partir d'aquest punt (a uns tres hores de Manastará) on la pica es dirigeix cap a Colòmbia prenent una drecera situada a l'esquerra del riu Atapsi, es perd tot tipus d'indici orientador i es té només com a punt de referència el fet que no s'ha perdre's.

La nit que vam passar a Manastará vam tenir una llarga reunió amb els homes del poblat, els quals ens van intentar de persuadir perquè desistíssim del nostre propòsit i ens van

prevenir dels problemes i dificultats que tindríem en el viatge, així com també ens van posar al corrent de les històries que explicaven els avantpassats sobre l'enigmàtica muntanya.

Entre les històries esmentades sobre el Tectari, ens van explicar que «la persona que gosés acostar-s'hi i pronunciés en aquell moment el seu nom, se li cremaria la boca i la muntanya es cobriria de boira».

Ens deien també que «la muntanya no es deixava acostar», com si tingués vida pròpia; «quan sembla estar-hi proper, desapareix i d'allunya i fa que el caminant es perdi».

Explicaven el cas d'un «catire» (home de pell blanca) que va ser atacat nombroses vegades per una àliga quan intentava pujar al cim, tot i que abans havia arribat a la seva base.

També situaven al voltant del Tectari l'assentament d'homes salvatges que practicaven el canibalisme i raptaven aquells qui es trobaven deseparats.

Ni Peñaranda ni Jairo coneixen aquesta part del territori, però, atesa la seva condició de guardabosc els interessava saber d'ell; aquest va ser el principal motiu pel qual van acceptar la idea d'acompanyar-me.

Per a mi, també era interessant observar els seus respectius comportaments durant el trajecte, ja que a més de ser guardaparc, enculturats en

bona mesura sota el model de societat criolla, no deixaven de ser yu'pas.

Vam seguir el cabdal de l'Atapsi, unes vegades per dins i unes vegades per fora i sempre obrint camí a cop de matxet. Vam estar-hi tres dies.

Introduïts en l'espessor de la selva i sense cap visió de la distància que faltava fins a la muntanya, la qual només coneixíem a través del mapa, vam decidir abandonar el riu i pujar per una vessant fins a obtenir una visió panoràmica d'on estàvem situats. Així ho vam fer i vam establir el campament a mitja vessant quan va arribar la nit.

Al matí següent, vam aconseguir arribar a la part alta, on ens vam veure obligats a pujar a un gran arbre per veure el paisatge. Fet això i amb el cos una mica cansat pel desgast de la marxa, l'ànim va pujar per moments quan per primer vegada vam veure el Tectari.

Encara faltava bastant, però com a mínim l'havíem vist i sabíem quina direcció s'havia de prendre. També vam veure el Cerro de Santa Marta, ja a Colòmbia. D'aquesta manera, vam baixar per on havíem pujat, fins arribar de nou al riu Atapsi, de la qual cosa no estàvem segurs, perquè ens havíem creuat abans amb nombrosos cursos de riu que portaven cabdal semblant.

A mesura que es puja pel riu, augmenta el seu desnivell i discorre per cascades que s'han de sortejar per poder continuar.

Així mateix, la vegetació arriba a embolicar-se totalment pel seu curs, cosa que obliga a abandonar-lo, ja que travessar-la es converteix en una tasca impossible.

Intuíem tenir a prop la cadena muntanyosa del Tectari i vam abandonar definitivament el riu, convertit ja en torrent i vam pujar per una inclinada pendent amb molta dificultat fins a arribar a una zona elevada.

Sense molta energia i sense aigua, ens vam posar a buscar el Tectari, que en principi no apareixia; però superats els últims obstacles que impediien la seva visibilitat, de nou vam sentir una enorme alegria quan el vam veure de prop.

A diferència de les informacions que havíem rebut anteriorment, el Tectari constitueix una cadena de muntanyes que superen els 3.500 m; cada una d'elles amb nom propi. D'aquesta manera, com ho anomenava Jairo, teníem davant el Tectari Yipiño, el Tectari Yunti, el Tectari Tupotancha, el Tectari Yemota i el Tectari Tewappü. Vistes totes des de la cara sud, les parets de les quals són més verticals.

Vam arribar al lloc la tarda del dia 10 de març. Peñaranda i Jairo es van posar a buscar aigua en un canal per apaivagar la set, cosa que van aconseguir fent un pou artesià del qual, a uns 50 cm de profunditat, va brollar suficient aigua per beure.

Amb els aliments pràcticament esgotats i amb la intenció per la meua part de pujar al matí següent al cim de la primera pica, el Tectari Tewappü, vam dormir aquella nit, en la qual va fer un intens fred.

Tal i com estava planejat, al matí següent em vaig preparar per pujar junts al cim, però, sorprenentment, havien canviat d'idea i s'hi negaven. Malgrat tot, van acceptar esperar-me al lloc mentre jo pujava i baixava. Amb aquest compromís, vaig emprendre la trepa carregant una cantimplora amb aigua i una mica espo-

ruguit per l'emoció d'estar trepitjant en solitari un terreny arriscat.

No hi va haver entrebancs durant la travessa, però la sorpresa va arribar quan de tornada al lloc, on suposadament m'estaven esperant, només hi havia estris i un missatge escrit amb carbó del fogonet que deia «t'esperem a Manastará».

Què va passar? Per què aquesta precipitada reacció? Quines causes van induir els meus acompanyants a abandonar-me en tal delicada situació?

La raó que em va exposar Peñaranda, qui efectivament m'esperava a Manastará, va ser que Jairo es va posar de sobte molt nerviós i va arribar inclús a plorar per tornar. A causa de la seva tossuderia, Peñaranda argumentava que per a ell era una gran responsabilitat deixar-lo tornar sol. Però, i jo? La pregunta va quedar sense resposta.

Possiblement a Jairo, que com Peñaranda s'han criat entre criolls, se'ls van resoldre de sobte els ancestres i van ser presa del pànic, ja que havien arribat tan a prop de la Muntanya sagrada.

Reflexionant durant el camí de tornada al voltant de la justificació del les pors dels yu'pas a acostar-se al Tectari, al marge dels motius basats en les llegendes que ells mateixos afegeixen, trobem, per la nostra part altres motius que, tenint una major objectivació, recolzen aquesta actitud o almenys aconsellen una bona dosi de prudència.

D'aquesta manera i en quasi tots els punts de la Terra, les grans muntanyes han estat contemplades en algun moment pels habitants, com a lloc del déu o dels dimonis; també el Tectari.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

1. Home sembrant *ocumo* a la seva àrea de cultiu o *conuco*.
2. Nens jugant al voltant del foc.
3. Dona gran teixint.
4. Poble de Kiriponsa.
5. Reunió en el poble de Yurmuto per a resoldre problemes.
6. Informants *yu'pas*.

7. Investigador passant notes al seu diari de camp dins de la seva vivenda.
8. Home amb la cara tacada de negre, disparant fletxa durant el ritual del *casha pìsosa* o festa del nou nat.
9. Home tocant el *towakta* (corn buit de toro) anunciant que la *soya* (beguda alcohòlica tradicional) ja està llesta per ser beguda, marcant l'inici d'un esdeveniment festiu.

10

11

12

13

14

15

16

17

18

10. Preparació d'aliments moments abans de l'inici d'un *tomaire* o festa recreativa de confraternització.
11. *Tomaire* (festa recreativa de confraternització) celebrat a la comunitat de Kanobapa.
12. Dona entonant un cant o *omaika* i nen bebent soya en el transcurs d'un *tomaire*.
13. Homes reunits junt a la *canoa* de soya (tronc buit que conté el líquid alcohòlic).

14. Alba a Kanobapa després d'haver romàs els seus habitants tota la nit desperts, dansant, cantant i bevent, amb motiu d'una celebració festiva de *tomaire*.
15. Escenes de danses *yu'pes*. Dansa *yu'pa* a Kanobapa.
16. Escenes de danses *yu'pes*. Dansa *yu'pa* a Kiriposa.
17. Escenes de danses *yu'pes*. Dansa *yu'pa* a Yurmuto.
18. Escenes de danses *yu'pes*. Dansa *yu'pa* a Kanobapa.

Però el fet de ser la major elevació de la serra del Perijá, ja que molts dels cims presenten un aspecte inaccessible, amb grans farallons d'aparença infranquejable, a la boira gairebé permanent que el manté amagat gairebé sempre, la qual cosa li dona un aspecte més enigmàtic; al fred intens que per la nit fa a les zones altes, que augmenta per la humitat de l'aire; a la gran descomposició de la roca que amplifica la dificultat d'ascens en la seva part final. A tot això, cal afegir-hi el difícil trajecte que cal passar per arribar-hi, l'espessa i exuberant vegetació i el fet que no hi hagi drecera, dona la sensació d'estar introduït en un entorn verge i inexplorat, que si bé resulta apassionant, no deixa de ser menys dur per la necessitat de travessar-lo a cop de matxet; la qual cosa exigeix una enorme despesa

energètica. No s'ha de menysprear tampoc el perill que comporta l'existència de grans felins que, com el puma i el jaguar, transiten per aquesta zona; ni tampoc els nombrosos ofidis de les classes més variades, molts d'ells de mossegada mortal.

Al marge de les consideracions físiques que hem apuntat, es fa precís destacar també l'immens risc que aquest territori, pel fet de ser inexpugnable, té amb els guerrillers i narcotraficants colombians, ja que pot servir d'amagatall pels primers, com ja sembla que passa i de lloc de trànsit per als segons, com a mínim en la seva zona més baixa.

Amb aquest panorama, no resulta difícil comprendre els consells dels pobladors de Manastará quan insistien en el fet que abandonéssim la idea de l'expe-

dició, encara que els arguments que utilitzessin fossin uns altres.

En qualsevol cas, situat en un lloc despullat i solitari de la naturalesa i amb la ment carregada d'històries com la del «salvatge», que en un altre context poguessin semblar inversemblants, és fàcil que el pensament científic faci aigües, que l'òptica racionalista es deixi arrossegat pel que dicten els sentits i, en definitiva, es dubti sobre on estan posats els límits de la realitat.

Aquesta va ser una expedició plena d'incertesa fins l'últim moment, com tota bona aventura. Malgrat tot i tot i les situacions difícils, va valer la pena, perquè ens va oferir l'ocasió d'acostar-nos una mica més al pensament yu'pa i perquè vam tenir l'experiència inoblidable d'haver acariciat una cosa que per a ells és inquietant: el Tectari.